

КАВКАСКИ РОБ.

СПЈЕВ

АЛЕКСАНДРА ПУШКИНА.

превео с руског

СТОЈАН НОВАКОВИЋ.

*Ова је књига награђена из фонда
Илије М. Коларца.*

У БИОГРАДУ

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ

1863.

с. I 425

I.

3 - 3925/03

Боја нема, на кућишту своме
На прагу су засјели Черкези.
Ту се збори о бојевим' љутим,
Ту се збори о коњма лијепим,
Милотама живота дивљега;
Сјећају се дана прошастих,
Удараца неодбијених,
Пријеваре хитријех војвода,
Замахнутих љутијех сабаља
А стријела што не промашају
И згаришта села попаљених
И милости лијепих ропкиња.
Све је тихо, ту се збори зборе,
Ноћном маглом блијед мјесец плови:
Ал' ев пред њих Черкез из венада
Води собом роба свезаног,
„Ево Руса!“ — јунак проговара.
А све село као огањ живи
Све се село око роба слеће.
Ма роб стоји и нијем и хладан,

Лице му је прерушено грдно
 Као мртав и не помиче се.
 Он не види лица душманскијех,
 Он не слуша вике ни пријетње,
 Поврх њега смртни сан лијеће
 Ледно дишућ' гробљем и самрћу.

У тој тешкој љутој несвјестици
 Дуго тако млађан роб лежао.
 А веселим радосним сијањем
 Сунце сјајно у по јарка дана
 Љутим огњем у чело упрло,
 У њему се живот пробудио,
 На устима сани с' разлијећу;
 Јарка зрака обасја га мало,
 Несрећник се мало придигао
 Па погледа мртвијем погледом...
 Виђе како гора стрменијех
 Изнад њега с' гомила извила,
 То гнијездо племена хајдучких,
 Љути чувар слободе черкеске.
 Ту се сјети свог ропства јаднога,
 Ка' из бурна кад се санка трже,
 Туна зачу како загрмљеше
 Тешки ланци њему на ногама...

Тај глас страшни све му, све му каза,
 Помрча му свијет пребијели.
 Остај с богом ти слободо света,
 Заробљен је!

Око њега коље заострено,
 Иза кућа, ту је спутан био.
 Село пусто, све тихо, све ћути,
 Све отишло у то поље равно.
 Пред њим као зелена простирка
 Пустиле се те равнице пусте,
 Тамо с' опет гора далекијех
 У врх неба висови извили
 Па све гора једна другој личи,
 А измеђ' њих сама стаза танка
 У мркој се изгубила даљи,
 Те у души роба млађаного,
 Тешке мисли, горку тугу буди.

Пут га води у Русију даљну,
 На ту страну ће пламен млађани,
 Ће слађани први вијек букну
 Замирисан радостима самим,
 Ће се нема бриге и невоље,
 Ће толико љубио много.
 Ће га грдни савладаше јад.

Ђе животом изгубио бурним,
 Изгубио радост, жеље, наде,
 Те у срце закопао боно
 Само спомен љепших дана тијех.
 Познао је и свијет и људе,
 Позна' шта је то жиће невјерно,
 У друштва је мекано срдашце,
 И оно се на жалост мијења,
 Љубав леће свакијем маштама,
 Ал' су маште сањање безумно.
 Па када му додијало веће
 Робовати згаженој таштини,
 Превртљивом срцу дволичном
 Робовати простом опадању;
 Одбио се овога свијета,
 Обљубио љепоту планинску,
 Домовину, и њу напустио
 Па нагао у свијет далеки
 Е му звјезда слободе засвјетли.

И сврши се... Већ овог свијета
 Ништа више спазит' не могаше
 Да б' рећ' мога': овоме се надам!
 И потоње од свега маштања
 И оно га већ одбјегло пуста.
 Роб је јако.

На камен је главу оборио,
 Чека јунак кад ће крајњи зраци
 Сумрачнога, жалосног живота,
 Кад ће и ти зраци згасити се,
 Жуди јунак таме гроба црна.

Сунце с' ево за горама мрачн;
 Из далека нешто шушти, хуји,
 То с' у село с поља народ враћа
 А на витким косама се зраци
 Одсјајкују сунца вечерњег.
 И дођоше, ватре наложише,
 Полагано бујна врева мину;
 А милота ноћнога покоја
 Све тишином загрли их дивном;
 Хлађано се врело на далеко
 Све свијетли, низа стрмен слеће,
 А кавкаски уснули врхови
 Завили се велом од облака...

Али ко то сред тишине мукле
 Мјесечином ко то тајом ступа?
 Рус се трже, за чудо му било.
 Пред њим стала Черкескиња млада
 Њежна лјепа, ка' камен нијема.

Муком мучи, погледа ђевојку,
 Сан је мисли, што га вара, пусти,
 Превртљивог игра осјећања.
 На њу паде зрак мјесеца блијед
 И осмијак слађане жалости
 Ев' прелеће преко њена лица,
 Хитро млада на кољена клече,
 Служи њега слађаним кумисом
 Тихо служи бјелом руком витом.
 Ал' он суда оком и не гледа.
 Жудном душом млађан јунак слуша
 Ђе га свака њена ријеч чара,
 Жудном душом сваки поглед мотри,
 Што га млада погледује њиме.
 Што говори, не зна ни ријечи
 Али знаде ђе му каже: живи!
 Онај поглед лијеп умиљати,
 Онај живи огањ са образа,
 Онај гласак њежан и лијепи
 То он знаде — те на ново живи.
 Па се трже прикупљати снагу,
 Те послуша заповијест драгу,
 Прихвати се пунана пехара,
 Толи њиме ту жецу јуначку.

Ал' на ново наслонио главу
 Тешку главу на камење хладно
 А слаби му згашени погледи
 Черкескињи полетаху вазда.
 Дуго, дуго замишљена млада
 Дуго пред њим нијема сиђаше
 Кан' да га је тако ђешит' шћела;
 Часом јој се уста отвораху,
 Нехотице б' ријеч рећи шћела;
 Часом јој се уздах отимаше,
 Часом око у сузе тоњаше.

Дан за даном као сјенка оде.
 Покрај стада у гори зеленој
 Роб окован борављаше дане.
 На кад сунце пријди са небеса,
Хладовине по пећинам' тражи,
 А кад мјесец сребрних рогова
 Иза мрачне горице засине,
 Ево њему Черкескиње младе,
 Ђе се краде сјенком по стазама,
 Ђе му носи вина и кумиса
 И носи му бијеле шенице.
 Носи меда и другог јестива,
 С њим дијели ужину сакриту,

Наџга спушта очи прелијепе,
 Не зна зборит', па очима каже
 Па знацима своје срце каже;
 Па му пјева пјесме из планина
 Из Грузије срећне и лијепе,
 Учи њега своме збору мучну,
 Јунак слуша па му памет прима.
 Чистом душом сад љубљаше прво
 Сад лијепу срећу зазнаваше;
 Ал' у њега већ пропала давно
 Слатка срећа млађана живота:
 И ђетињој њезиној љубави
 У њег' срце не одјекиваше —
 Може бити плашио се млађан
 Преминуле љубави лијепе,
 Красне санке потрзат' из мртвих...

Наша младост на мах минут' не ће,
 Бујна срећа на мах не одлеће,
 А радости колико ће пута,
 Кол'ко јоште да срдашцу слеће;
 Ал' никада докле је вијека,
 Жив спомене љубљења првога,
 Први пламе, прва сласти дивна,
 Никад не ћеш доћи ни до бога!

Бјеше као да ј' изгубив наду
 На таман се живот навикао;
 И душа му скриваше дубоко
Тугу што је биједа љеваше,
 Огањ силни душе уздрмане.
 Кад год гране хладовно јутарце
 Вукући се кроз мрко стијење
 Крути поглед вазда упираше
 На гомиле далека снџега
 Руменијех, старијех планина.
 — Ох да дивна величанства туна! —
 Пријестоље вјечито снџега
 Ка' да су ти врхови големи
 Тврђан лапац сивијех облака,
 А међ' њима ка' ледним вијенцем,
 С двије главе, огроман и диван
Величанство Елбор показује,
 Бијелећ' се у модрој пучини.
 Тек замумла нешто глухо, мукло,
 Ево буре! ... тек загрме громи...
 Кол'ко пута и не макнувши се
 Роб сиђаше на хладном стијењу!
 Димљаху му с' под ногам' облаци,
 Прах леђаше преко стена сухих;

Уплашен се шпиља у стијењу
Хитар јелен журно дохваташе,
Са стијења лијетаху орли
Кликћућ' јурнув небу у висине
А већ бура бујним својим треском
Заглунула коњске чопорове,
Заглунула мучање у стада...
Закрстише с' муње по облаку,
Те просуше град и кишу свилу;
А бујица наже низ стијење
Одваљујућ' у бездан сурвине
Померајућ' тврђано стијење
Вијеков'ма што тако стајало —
А роб гледа с тих висина даљних,
Самац изван громовних облака
Чека сунца да засја опета,
Не смије му гроза ни страхота,
А с радошћу некаком слуша
Како бјесни олујина слаба.

Ал' вазда му, вазда чудан оста,
Све једнако тај народ гледаше!
Гледао је пламена горштака,
Како љуби, како ћецу гаји,
Гледао га на прагу кутњему,

Љубио му просто живовање
Како госта као очи чува,
Како жуди боја крвавога,
Како с' миче лако и окретно,
Ја како је снажан у рукама;
Гледао је, загледа' се дуго,
На широким големим степама,
По стрменим врлетним горама,
Ње се туна хитар Черкез вере,
У шубари струком заогрнут,
Како млађан коња појахује
Прилијеже стријели убојној,
Полијеће као сридаћ исти,
Из малена с' љутом боју учи.
Љубио му дивно одијело,
Згодно за бој просто и лијепо.
С Черкеза се не миче оружје,
Њим се јунак ћешн и поноси.
Вазда на њем љути панцијери,
Дуга пушка, сребрне паласке,
И стријеле, ножи и конопци,
А пала му другарица вјерна
И кад сједне и кад у бој пође.
Од свега му ништа не дотежа,

Ни дотежа, ни му штогод смеће.
 Све је таки — и кад пјешке греде
 И кад јаше коња убојита,
 Све га видиш ће тај не уступа,
 Ће га нико савладат не море.
 Нејма ништа да га бригом мори,
 Ван коњица убојита свога.
 Добар коњиц, једино му благо,
 Одраста' је дивљи у планини,
 Па му вјеран, па га прати свуђе.
 Нијем ћути у пећини хладној,
 Ил' зеленом сакрио се травом,
 Криве себе и коњица свога
 Па од једноч ка' стријела јурне,
 Сматрио је путника далеко,
 Ту ни боја ни обране нејма;
 Док се једном обрнеш, јуначе,
 Конопцем га савезао љуто,
 Па одлеће с њиме у стијење.
 У скок јури коњиц поносити,
 Јури коњиц као огањ живи,
 Он не тражи стазе, ни богаза,
 Блато, шуме, лијепе шумарке,
 И кршове и провале страшне,

Пролијеће као муња плаха,
 А за њим се траг крвави даје,
 Пустом јека од бахта с' раздаје;
 Испред њега сијед поток хуји —
 Јури пусти у бездан дубоки;
 Јадан путник земљици оборен
 Гута ус'ма ражљућене вале,
 Изнемога' само смрти тражи,
 И смрт ево мимо њега леће...
 Ал' коњ силан ка' стријела нста
 Запјењене обале се хвата.
 Ил' кад горе високе завије
 Вео црне ноћи без мјесеца,
 На ријеци дохватив се пања,
 На грање му повјеша оружје,
 Ту објеси панцијер и струку,
 Лук, стријеле, паласке вишека,
 Па се хита у те бистре вале,
 Муком мучи, све ће дочекати! —
 Ноћ је глуха, а ријека хуји,
 Бујна вода носи га далеко,
 Пронеси га мимо брда пуста,
 Ће на вису онијех гробова,
 На копља се наслонив, Козаци

Муком гледе у те тамне вале
 Како хуји и јури ријека, —
 А покрај њих у магли се црни
 И промиче черкеско оружје...
 Хеј Козаче, шта л' то мислиш тужан?
 Да л' се сјећаш старијех бојева,
 Станка свога у сред смртних поља,
 Или како с војском Бога хвалиш,
 Ил' се сјећаш домовине драге?
 Хеј Козаче да варљива санка!
 С богом села слободе лијепе,
 С богом остај ти кућо очинска,
 С богом остај Доне водо тиха,
 С богом рате и лијепе моме!
 Ено с' брегу душман примакао,
 Звизну љута Козаку стријела,
 Мртав паде с гроба крвавога.

А кад јурну кише и олује
 Те с' и Черкез на огњишту смври,
 Те посједа једно до другог,
 Те се грије жеравицом живом
 Што јој жишка у пепелу тиња,
 На тек путник из пустијех гора,
 Е не стига' ниђе на ноћиште,

С коњем стане испред колибице,
 Те улезе, те крај огња сједне,
 Брже скочи те се с њиме пита,
 Суслета га ка' брата рођена,
 Служи њему пехар вина брже
 Што му сласти на далеко нема.
 Путник леже санак боравити
 У колиби димом надимљеној,
 Мокром струком јунак се покрива,
 А кад сутра зора се покаже —
 Иде даље стазам' врлетнијем.

Ол' кад дође барјам и рамазан,
 Па се слегне гомила момчади;
 Ту се игра иза игре ређа:
 Ил' се хвате стријела убојних,
 Стријељају орле под облаком;
 Ол' се вију с крутијех висова
 Па потрче трка јуначкога,
 Лете чили ка' јелени исти
 Па замагле поље око себе,
 Па се јуре и витлају пусти.

Ал' тишина једна без престанка
 Хитро срцу досади јуначком,
 Те се често те лијепе игре

И пометну љућим и бјешњијем.
 Кол'ко л' пута жеље се крваве
 Исред тога зађену веселја,
 Па тек часом заблистају пале,
 Мртве главе полете с рамена
 А ђеца се смивју и веселе.

Ал' Рус вазда хладном душом гледа
 Ђе с' играју те игре крваве.
 Било ј' доба кад је миловао
 Бујну славу, бојеве крваве,
 Миловао, жуђео их млађан;
 Било ј' доба кад је за поштење,
 За немилу једину ривјечцу
 Љутој смрти у очи погледа',
 Излијета' јунак на мејдане
 Смртно зрно хладно чекајући.
 Може бити да га јако мисли,
 Што га тако бурно обляјећу
 Давнашњег доба подсјећају
 Кад се негда тако веселио.
 Може бити... ал' да л' жали јунак,
 Да ли жали те минуле дане,
 Или гледа ђе се у тој игри,
 У веселју простом и дивљему

Прост и дивљи тај народ огледа
 Ка' у чисту дивну огледалу,
 Сав какав је и срцем и душом —
 Ма штогом га мину кроз срдашце
 О свему је као камен ћута'
 И високо чело поносито
 Ни једном се још не измијени.
 Бјеше чудо Черкезима пустим,
 Бјеше чудо та слобода дивна,
 Те му млади вијек не дираху
 И тек само када су међу се,
 Дичаху се робом поносито.

Вот и кончилась наша жизнь
Вот и кончилась наша жизнь
Вот и кончилась наша жизнь
Вот и кончилась наша жизнь
Вот и кончилась наша жизнь
Вот и кончилась наша жизнь
Вот и кончилась наша жизнь
Вот и кончилась наша жизнь
Вот и кончилась наша жизнь
Вот и кончилась наша жизнь

О лијепа планинкињо вита,
Зна ти срце пламене радости,
Познало је у животу сласти,
Из погледа безазлена твога
Сја се љубав слаћаном радошћу.
Ти сав свијет заборавља душо,
Ти се згара жељом и милином,
Тебе друг твој у ноћима тамним
Мироваше пољупцима рајским.
Ти ријечи шапутала с' њему:
Робе драги, развесел' се мало,
Де разведри те погледе тужне,
Ходи пани меника на груди,
Заборави слободу лијепу,
Заборави домовину драгу.
С тобом хоћу да се пустом кријем,
С тобом царе душе моје младе!
Ох љуби ме, та још нико досле
Није љуби'о ове очи црве,
Још се никад у ноћима тихим

Не прикрада к мени љубавниче,
 Бијах робе на гласу ђевојка,
 Јест лијепа — ама леденита.
 Знадем добро која ми је срећа:
 Отац ће ме продати недрагу,
 Туђој кући а у туђе село:
 За мене ће покупити злато;
 Хоћу л' оца молит' робе драги,
 Хоћу л' молит' брата рођенога?
 Не ћу никад — моји црни јадни
 Прије ће се ножем саломити.
 Ал' те љубим, све ме к теби вуче,
 Све те жудим, аох робе драги,
 У тебе ми стопила се душа.

А он ћути.

Мукла туга на срце се сави,
 Гледа цуру огњем узбукталу,
 Слуша љубав што му збори тако,
 А по души плануше му мисли.
 Занио се, успомене старе
 Стискоше се у груд'ма тијесним,
 Из очију груну киша суза.
 На срцу му као камен хладна
 Становаше туга од љубави

Која вјере и надања нема,
 Али најзад своје муке љуте
 Казива' је лијепој ђевојци:
 „Остави ме, заборав' ме душо
 Ја нијесам што је љубав твоја,
 Ја нијесам за радости њене.
 Не проводи дивне са мнош дане,
 Другог себи љубавника тражи,
 Да његова пламенита љубав
 Моје душе студен замијени,
 Да ти буде и мно и вјеран,
 Да зна љубит' ту љепоту твоју,
 Да зна љубит' те погледе дивне,
 И жив огањ твојих пољубаца,
 И ту њежност пламених ријечи; —
 Ја ти венем од огњене страсти,
 Без сладости, без жељница живих.
 Зар не видиш ће је трага грдна,
 Ђе несрећна љубав оставила,
 Не познајеш траг од буре силне;
 Ох остав' ме, ма знај, до вијека
 Да ми те је жао и прежао.
 Хеј несреће!... што те не би онда
 Док још имах вјере у надању,

Док сам јоште санке вјеровао;
— Што ми с' онда не показа душо?
Ал' већ касно...

Давно, давно умр'о сам срећи.
Минула ме зрака наде тужна,
Меке сласте заборавих давно
...Ја сам камен, не осјећам ништа...

„Мртвим ус'ма одговарат' тешко
Пољупцима ватре и живота
Није лако хладним срест' осмјехом
Пуне очи суза и жалости.
А кад снага изневјери пуста,
Душа заспи, замре осјећање,
У наручју лијепе девојке
Ој како је сјетити се тешко,
Како ј' друге сјетити се тешко!...

„Тако тихо, слатко ти ме љубиш,
Ти с' опијаш пољупцима мојим,
Теби часи хитри теку бујно,
Ведром срећом љубав те облеће;
А ја сузе роним у самоћи,
Тешко ми је, невесело души,
И ка' у сну из времена давна
Преда мном је слика мила вјечно,

Њојзи жудим, именом је вичем,
Муком мучим, не видим, не чујем;
Слику грлим, на њу руке свијам,
А у твој се загрљај занашам;
За њом плачем у пустари сињој,
Она лети, свуд ме јури клета,
Те на душу моју сиротицу
Тешке туге облаке навлачи.

„Остав' мени моје ланце тешке,
Остави ми самоћу и санке,
Успомене, тугу и плакање,
Никад са мном не подијели их!
Јеси л' чула исповијест душо,
Опрости ми, дај ми руку, с богом...
Женску љубав растанак студени
Не мори је тугом и жалошћу;
Преминуће, све ће да се згуби,
Љепотица другог ће да љуби!“

Она сједи па гледа у њега
Тужи јадна а ни суза нејма,
А магловит онај поглед крути
Ћутећи му тих пријекор каже...
Блиједна је као сјенка иста,
Дршће млада цијелим тјелом

И хладна јој мекана ручица
У његовој почиваше мирно;
Најпослије тужна љубав просу
Просу рјечи од чемера свога:

„Русе, Русе, хеј тешко ли мени,
Јер не знадох тога срца твога,
Јер се за те изгубих цијела.
Заборавив и свијет и људе
За мало ти одисах на груд'ма,
За мало ми, на жалост и тугу,
Миле ноћи за мало трајаше,
Хеј хоће ли још икада доћи?
Хоће л' радост до вијека проћи?...
Мог'о си ме робе преварити,
Луду младост преварити моју,
Жалећи ме, тек ћутећи само,
Милујућ' ме варљивом љубављу,
Ја бих твоју сладила судбину
Била б' љупка, слушала лијепо,
Чувала б' те у слаћану санку,
Тужан другар да ми се одмара;
Ал' ти не шће...

— Још те једно замолити хоћу
Кажи мени ко је та лијепа?

Те је љубиш, љуби л' тебе она?
Знам ја муке што тебека муче,
А ти прости моје сузе мени;
Не насмиј се мом чемеру љутом!
И умуче.

У тијесним груд'ма
Гушише се сузе и уздаси.
Ни ријечи више не збораше,
Само с' груди напрезаху силно.
Изван себе, изван осјећања,
Прихвати се његових кољена,
Тужница је једва дисат' могла;
А он тихо мушку пружи руку,
Прихвати је, па јој проговара:
„Не плачи ми, те сам среће и сам,
И менека клета судба гони,
И ја знадем муке на срдашцу.
Она мене, љубила ме није,
Самац љубих, самац јаде јадах,
И ка' пламен у дољама пустим
Што се дими, штоно догорјева,
'Нако ћу се и ја угасити.
Умријећу далеко, далеко
Од жељених лијепих брегова,

Степа ће ме сахранити ова,
Над костима мојим потуреним
Још ће и ту зазвектати ланци..."

А ноћна се гашаху виђела
И у даљи провидљивој, виђи,
Ће с' бијеле хрпе гора сњежних.
Муком мучећ', црну земљу гледећ'
Расташе се без једне ријечи.

Од то доба самац робе оста,
Самац пусти село обилази.
Зора носи на небеса стара,
Носи дане један за другијем,
Ноћ за ноћу с' на планине спушта
Ал' он заман слободе жуђаше.
Па пролети л' измеђ цбуна срна,
Ол' кроз маглу жирафа лијепа,
Он се тргне, па зазвекће ланцим'
Чека, жуди не ће л' Козак бити
По ноћима што ауле пали,
Што избавља робље заробљено.
Довикује, ал' све мучи пусто,
Само вали што жуборећ' шуште,
Само звијер, осјетив човјека,
Бјежи хитра у пустињу тамну.

Некад опет роб зачује тужни,
Истом јекне горицама тамним,
Истом јекне клика убојита,
Све полети коњицу витезу
И зазвекћу уздице на коњма,
Зацрне се лаке кабанице,
Засија се свијетло оружје
А захржу коњи оседлани;
Све је село спремно ударити
И јуначког боја дивљи сивци
Ка ријека јурише с планина
И поскоче бистроме Кубану
Отимати плијена јуначког.

Све се смири; у пустоме селу
Према сунцу на прагу кутњему,
Зла је пашчад и она заспала.
Око огња с' ћеца заиграла,
Хује пуста, премећу се, скачу;
Наоколо засјели ђедови:
Из чибука диме одбацују.
Запјевале лијепе ђевојке,
А старци се пјесме осјећају,
Муком муче ником ни ријечи.
Пјесма бјеше:

Вал се за валом ријеком јури,
Пуста је гора нијема, љути;
На копље тврдо наслоњен Козак,
Уморио се, дријема љути.

Аох не спавај, хуји ријека,
Черкез из вала смрћу те чека.

На чунићу се млад Козак воза,
А мреже вуче по дну дубоку:
Ка дијете ћеш утонут' мало
У ту ријеку болан швроку. —
Черкез се купа ђеј' год ријека,
Уловнће те, самрт те чека.

Тамо ће теку воде потихо,
Лијепа села цвијетом цвате,
А дивно коло игра не стаје —
О моме руске што не бјегате;
Јер иде, јури ка' та ријека
Черкез са смрћу, та смрт вас чека.

Тако поју лијепе планинке.
А Рус сио на брег високи,
Сања куд ће из тог роцства тешка,
Ал' су тешки ланци на ногама,
Ланци тешки, ријека дубока.
У то с' смрче, заспа степа пуста,

Стајењу се смрачише врхови.
По бијелим колибам' у селу
Блијед мјесец зраком се титраше;
Крај извора јелен задријема'
Крајња клика умуче орловска,
А горицом бахат одјекује
Бахат коњских чопорова даљних.

У то с' доба кан'да неко зачу,
На ђевојци вео се указа
И ево је... блиједе жалосне,
И ево је... ево ње... приступа! — —
На ус'ма јој златна ријеч трепти,
Погледи јој препуњени тугом,
А црним се прељевају валом
Низ груди јој косе црне њене,
Низ те груди и плећа бијела.
У једној се пребјелој руци
Мутно сија челик у ханцара,
У другој су кључи од окова:
Баш ка' да је у љут бојак пошла,
На јунаштво и на борбу тајну.
Па погледа роба несрећнога,
Па му рече, ријеч рече: „Бјежи,
„Черкез ниће сустрести те не ће,

„Бјежи болан, не губи вријеме,
 „Ево теби ножа убојита,
 „У мраку те не припази нико!“

Па дохвати оне кључе клете,
 Па се саже робу ка ногама,
 Те отпуча оне ланце љуте,
 На очи јој сузе ударише —
 Ланац звекну, распаде се сињи.
 „Слободан си, цура проговара,
 „Бјежи јако!“

А у поглед избезумљен тешко,
 Тешка с' туга љубавна топљаше.
 Љуто страда. А вјетар шуштећи
 Лелујаше лаган вео њезив.

„Аох друже, покликнуо робе,
 „Твој сам навјек, твој ћу бит' до гроба,
 „Да с' манемо овог краја клета,
 „Да бјежимо оба двоје душо!“

— „Ох не Русе, штоно бјеше слаети,
 У животу што бјеше ледену,
 Минуле су, већ их нема више.
 Све ја знадох, гонила сам радост,
 Све ј' пропало, ни трага му нејма.
 Ох та збори како би другчије?

Зар нијеси ти другу вољео,
 Ид' је нађи, њу ти љуби;
 Рашта имам ја туговат' јоште?...
 Рашта ли сам невесела млада?...
 С богом остај, а док те је жива,
 Љубав ће те благосиљат' моја,
 Биће с тобом сваки час и тренут.
 С богом остај, а мојијех мука
 Не сјећај се, ох, заборави их,
 Пруж' ми руку... то пошљедњи пут!“

У њему је срце васкрснуло,
 Руке пружа, Черкескињи леће,
 Огњен пољуб пошљедњег растанка
Тврдом вјером на усне јој слеће.
 Па је хвата за бијелу руку,
 Мирно, тужно хладној води греду
 И већ вода шушка и жубори,
 Већ се пјене и кидају вали,
 Пресијеца ту дубљину хучну,
 Већ ено га, за бријег се хвата...
 На један пут талас мукло јекну,
 Па се зачу уздах из даљине...
 Он излеће на бријег дивљачни,
 Гледи натраг, свијетле с' обале,

Бијеле се пјеном покапане;
 Ал' на брду ни на горн тамној,
 Нема ниђе Черкескиње младе.
 Све је мртво...
 На брегов'ма уснулијем тешко
 Још се само шушка вјетра чује —
 Још се само према мјесечини
 Види вртлог у ријеци бујној
 Како с' мори, како с' угушује.
 Све је знао.

Пошљедњи пут виче,
 Виче с богом селу пустошноме
 С богом виче погледима тужним,
 С богом селу, кућама, стазама,
 Зеленијем, кићеним пољима
 Ће је чува, стадо повосити.
 Планинама куд је ланце вук'о,
 Потоцима што с' крај њих одмара'
 Кад припали љетње сунце жарко!
 Ће је слуш'о пјесме од слободе
 Што их Черкез пјева по планини!

Мрак дубоки већ се руђет' стаде,
 Дан се шири на дубоке доље,
 Сину зора поврх гора дивних.

По далекој тананој стазици
 Ено роба ће слободан греде
 И у магли испред њега тамо
 Већ се сјају руски цевердани,
 Већ се чују с брешчића Козаци
 Ће с' на стражи довикују кликом!

На једном или на два мјеста спомиње се
кумис, које је неко пиће начињено од кисела
млијека, мислим магарећега.

На једном се мјесту спомињу и *аули*. Тако
се зову на Кавказу черкеска села.